

ANTROJI DALIS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement

1987 m. rugsėjo mėn. 19 d. / September 19, 1987 Nr. 183(33)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Rusai skuba spausdinti uždraustuosius

Dabar jau, rodos, bus arti dvidešimtmečio, kai čia, svetur, su svečiu iš Lietuvos kalbėjomes apie tenykštes rašytojų galimybes spausdinti savo kūrinį. Buvo tada ir tinkama proga tokiam klausimui kilti, nes kaip tik neseniai Jonas Mikelinskas buvo smarkiai užsipultas už neseniai išsprendintą apsakymą. Ar daug sukuriama tokių dalykų, kurie negali praeiti pro cenzūrą? Mano pokalbininkas spėjo, kad tokių dalykų gal ir nesukuriama. Į Lietuvą buvęs atvažiavęs iš Maskvos atstovas rašytojų, kurie ruošėsi leisti pagrindinį žurnalą. Jis ieškojo tokių kūrinių, kurie negali būti išleisti valstybinių leidyklių ar išspausdinti oficialioje periodikoje. Tačiau grįžęs nieko nelaimėjęs. Išvada: Lietuvoje viskas praeina, kas parašoma.

Gal toks sprendimas ir pagrįstas buvo. Juk dabar, kai prasidėjo „glasnost“ vardą gavęs atlydis, Lietuvos spaudos neužplūdo dešimtys ligi šiol stalčiuose laikytų kūrinių. *Pergalė*, pavyzdžiui, išspausdino tik trejetą kūrinių, kurie anksčiau galėjo ir užkliūti. Tai Romualdo Granausko stamboka apysaka „Gyvenimas po klevu“, kuri giriamą, kaip atverianti ligi šiol slėptas žaizdas, Vlado Dautarto romanas *Atsisveikinimas su negrižtančiais paukščiais*, kuris, kaip gale nurodyta data liudyti, buvo parašytas 1975 metais. Galėjo, žinoma, ligi šiol užkliūvęs būti ir dabar *Pergalėje* išspausdintas Jono Mikelinsko romanas *Juodųjų eglių šalis* (rašytas 1962-1967 metais).

Kitokia padėtis yra Rusijoje. Didesnis kraštas, daugiau rašytojų, daugiau ir literatūros, kuri tik dabar gali pasirodyti. Užsienio žurnalistai paskubomis registruoja savo laikraščiuose, ką rusai dabar jau sūspėjo išspausdinti ir ką numato.

Bene pirmoji sensacija buvo jiems ta, kad žurnalas *Oktiabr* išspausdino Anos Achmatovos poemą „Requiem“, parašytą kažkada tarp 1935 ir 1940 metų, įkvėpimo parašyti tą kūrinių poetėi bus davęs įkalinimas jos sūnaus, ją pačią apgaubusi grėsminga tyla — ji nebegalėjo niekur reikštis — ir Stalino vykdomas dvasinis genocidas ir intelektualų naikinimas. Dar ir

pokariu poetė buvo Ždanovo ir kitų su purvais maišoma ir tik Chruščiovo laikais atgavo teisę spausdinti savo kūrybą. Bet „Requiem“ tik dabar tegalėjo būti išspausdintas oficialiame žurnale ir dar su pačios poetės parašyta įžanga, kaip ji, 17 mėnesių išstovėjusi eilėse prie kalėjimo, kartą buvo atpažinta užpakalyje stovėjusios moters, kuri sušnibzdėjusi: „Ar galėtum iš viso aptarti tai?“ Ji pažadėjo.

Družba narodo žurnalas išspausdino Anatolio Rybakovo romaną *Detski Arbata* (Arbato vaikai) apie Stalino vykdytus valymus. *Novy mir* spausdino Michailo Šatrovo pjesę apie 1918 metus — „Bresto taika“, kurios pagrindiniai veikėjai yra Trockis, Zinovjevas, Kamenevas, Bucharinas. Jų pavardės ligi šiol nebūdavo niekur minimos.

Maskvoje, girdi, anksčiau būdavę sakoma: „Aš neskaitau laikraščius, jie tik rankas sutepa“. O dabar eilėse stovi prie kioskų ir perka *Izvestia* ir *Moscow News*, žurnalus *Ogoniok*, *Znamia* ir kitus ir dar skundžiasi, kad nebeužtenka laiko perskaityti ligi šiol slėptoms rusų literatūros brangenybėms, politiniams komentarams, vaidinimams ir romahams.

Štai esąs naujausias numeris žurnalo *Novy mir*, kurį kadaise redagavo Aleksandras Tvardovskis ir Chruščiovo laikais išspausdino Solženicino *Viena Ivano Denisovičiaus gyvenimo diena*. Jame dabar yra užsienyje gyvenusio Vladimiro Nabokovo straipsnis apie Gogolį. Čia išspausdinta ir Michailo Šatrovo ta pjesė apie Lietuvos Brastos taikos sutartį (pjesė vaidinama Vachtangovo teatre, ir joje pasirodo ne tik tie garsūs partijos vadai, kuriuos Stalinas išžudė, bet ir Gorkis, kuris laikomas sovietiniu šventuoju, o tada nesutarė su partija). Tvardovskis prieš 17 metų norėjo tą pjesę spausdinti žurnale, bet už tai jis buvo išstumtas iš redaktorij.

Žurnalas *Moskva* išspausdino Nabokovo romaną *Gynyba*, o *Ogoniok* ne tik Anos Achmatovos „Requiem“, bet ir 1921 m. sušaudyto jos vyro Nikolajaus Gumilevo eilėraščius. Dabar jau paskelbti ir Boriso Pasternako laiškai, kuriuos jis rašė, kai buvo kuriamas ar jau sukurtas *Dr. Ži-*

Pulgio Andriušio (1907-1970) apysakos „Anoj pusėj ežero“

ANTANAS VAIČIULAITIS

Jeigu būtų toks mokslas kaip literatūros geografiija, i jo žemėlapi reikėtų įtraukti ir Tauragnų valstiaus Gaidžių kaimą, kuriame gimė poetai Jurgis ir Teofilis Tilvyčiai ir beletristas Pulgis Andriušis, o gretimame Juknėnų kaime — poetas Antanas Miškinis ir jo brolis literatūros istorikas Motiejus Miškinis.

Gaidžių kaime Pulgis Andriušis praleido savo jaunus dienas, iššaknijo, suaugo su jo žmonėmis, šnektai ir gamta, ir šiems gimtojo sodžiaus lobiams pasiliko ištikimas ligi paskutinių savo gyvenimo metų. Tėviškės paveikslai ir žmonės jo knygoje artimai ir šiltai atgijo visu gimtinės žodžio vėslumu ir spalvingumu. Jo raštų žodžingumas gali priminti Vaižganto, Petronėlės Orintaitės ar Mariaus Katiliškio kalbinį tirštumą. Savo prierašumu prie tėviškės teritorijos ir jos grumsto bei šnektos Pulgis Andriušis gali būti priskirtas prie tų autorių, kurie apšaukiami provinciniais, o jų kūryba — provincializmu, šiems terminams suteikiant neigiamą dažą. Iš tikrųjų tai nėra kokia piktžolė mūsų Parnaso šlaituose, o mūsų literatūros dorybė — jos gaivumo ir įvairumo šaltinis. Pulgis Andriušis namų židinio žodį, kurį jis vadino sėliu tarne, išsaugojo ne tik sau, bet paliko ir kitiems savo knygoje, iš kurių geriausias yra „Anoj pusėj ežero“, „Sudie, kvietkeli!“, „Rojaus vartai“ ir autobiografija, pavadinata „Septintoni leidus“ (Mūsų autobiografiniai apmatai). Iš jų paskiausiai parašyta yra autobiografija — 1968 metais Adelaidėje. Joje atsispindi ne tik autoriaus gyvenimo gan įvairus kelias, bet ir jo literatūrinės šaknys bei raida. Ji tais pat metais buvo išleista Bostone, knygoje „Rinkiniai raštai“. Po autobiografijos ten eina Pulgio Andriušio lyrinės apysakos „Anoj pusėj ežero“, jau trečia laida.

Anoj pusėj ežero

Būdamas Vakarų Vokietijoje,

vago. Numatomas spausdinti ir tas romanas. Gal būsiąs perleistas ir Solženicino romanas *Vėžio palata*. Jau išspausdintas Michailo Bulgakovo apsakymas „Suns širdis“, o anksčiau, sako, jei kas būtų laikęs to kūrinių rankraštį, galėjo atsidurti koncentracijos stovykloje.

Ogoniokui dukte atidavė spausdinti Erenburgo atsiminimų gabalus iš to laiko, kai buvo pašalintas Chruščiovas. O naujasis žurnalo *Znamia* redaktorius Gregoris Baklanovas įdėjo Tvardovskio ilgus eilėraščius apie žemės ūkio kolektyvizacijos žiau-

Pulgis Andriušis padarė savo literatūrinę ambicijų sąžinės perkartymą ir apyskaitą. „Baigiau ketvirtąją dešimtį, be Don Kichoto vertimo nieko daugiau neturėjau savo literatūrinėje sąskaitoje, tik tūkstančiai greitomis parašytų straipsnių, vaizdėlių, feljetonų, kelionių įspūdžių laikraščiuose, žurnaluose, kurie seniai nustojo eję, jaunystėj iššauta strėlė kažkur įstrigo“, rašo jisai savo autobiografijoje, paskui dar pridurdamas: „Šiltomis vasaros dienomis gulėdamas Nekaro paplūdimiuose turėjau laiko pamąstyti“.

Pirmus žingsnius rimtesne linkme jis buvo jau žengęs. Užuo-mazga turime kai kuriuose dalykeliuose, spausdintuose dar vokiečių okupacijos metais, būtent: „...berašydamas vaizdėlius iš Gaidžių kaimo, įvedžiau nuolatinis tipus, kaip Dindžioką, Pelūrytį, Maišymą ir kt. Viename rašinėlėje „Pulkas bitelių po pievą skraido“ priartėjau prie novelės, vaizduodamas bitę, kuri pavasarį atzvimbia į Bikelio Darymą, žiūri, senojų gerojų pievoj prisėta kultūrinių žolių, nebėra nei kiško kanapėlių, nei žvagučių...“

Medžiaga knygai rinkosi Vokietijoje, kai Pulgis Andriušis, važinėdamas po literatūros vakarus, šalia feljetonų, programoms parašė ir „apie penkias lyrynes apysakas iš pasiilgto Gaidžių kaimo...“ Taip susiklostė pirmas svarus Pulgio Andriušio veiklas „Anoj pusėj ežero“, kuris turi devynias apysakas.

„Šį rinkinį pavadinau lyrinėmis apysakomis todėl, — pastebi autorius, — kad tam neturėjau kito žodžio“.

Apysaka neturi tokio tikslaus žanrinio apibūdinimo kaip novelė, ir Pulgis Andriušis susirado nuosavą apysakos tipą, kur beveiki nėra veiksmo įprastine prasme, kur net ir laikas sustojęs. Ligi smulkiausias detalės ten žiūrim į tame laike įšalusius žmones, gamtą ir atsiminimus, gau-

ramus. Tvardovskio tėvas buvo stambus ūkininkas, sovietiniu terminu tariant, kulokas. Prieš mirdamas poetas padavė tuos kūrinius savo draugui Baklanovui, kad tas kada nors pasistengtų paskelbti.

Jau išspausdinti ar ruošiami spausdinti dalykai rodytų pasikeitimą į gerąją pusę. Bet toli gražu ne viskas priimtina visiems. *Ogonioko* redaktorius Vitaly Korotych sakė, kad gautas rašytojų sąjungos raštas, kuriame to žurnalo bendradarbiai Jevtušenka ir Voznesenskis išvadinami išdavikais. Grupė rašytojų įteikė Korotychui protestą dėl romanisto Juro Bondarevo kalbos, kurioje jis grasinamai pasisakė, kad literatūros liberalams reikės naujo Stalino grado. Prisidengdami ta „glasnost“, i paviršių iškilė melagaliai, kurie atvers vartus pilkiesiems žmoneliams — talentu neturintiems genijams. Kai visos lakštingalos išnaikinamos, tada pelėdos pradeda giedoti.

Žodiu, vyksta ir nemažos tarpusavio kautynės tarp rašytojų. Bet spaudai, ypač didiesiems žurnalams, vadovauja daugiausia nauji redaktoriai, kurie pritaria

Šių metų kovo 18 dieną sukako 80 metų nuo Pulgio Andriušio gimimo. Rašytojas mirė 1970 m. gruodžio mėn. 19 d. Adelaidėje, Australijoje.

Nuotrauka Gedimino Andriušio

biamus lyrinių nuotaikų. O vis dėlto gyvenimas nestovi vietoje. Nors metų metams slenkant „čionai nieko neįvyko“, bet iš tikrųjų atsitinka ir didelių dalykų, kaip audros, kurios išuvertia beržus. Veiklos itin gausu detalėje, kuriai rašytojas turi kone mikroskopinę akį ir nemeiluotą smalsumą bei šilumą; čia, smulkiajam pasauly, eina atkaklios kovos, tragedijos ir grumtynės dėl būvio. Štai kokia spūstis ir varžybos ištinka tarp dviejų

mažų vabalėlių:

„Nepasidalindamos naktigultu, ant dirės susipešė dvi sprakšės ir kulvirčiai nukrito žemėn, subraškėdamos savo kietais žvynais, ties paskutiniu koto gunklu užkliuvusios už vijoklio kilpos. Kai jau visi pačiame miego saldume, joms dabar šaltomis papalūdeimis vėl iš naujo reikės ieškoti sauso guolio. Kol išdžius kojos, kol sušils patalai, bus jau netoli ir rytas. Štai ką daro pavėdas ir blogo linkėjimas artimui!“

Toje aplinkoje, kur laikas sustojęs, net ir žmogaus balsas nakties tyloje nuskamba kaip ištisa drama, „įvyko kažkas nepaprasta. Nuo Piliakalnio, iš anapus ežero praplyšo oras:

„Moč, kur palikai maiši i-i?“ Ir dar ši akimirka iš apysakos „Naktis parugėje“:

„Paskui sudreba lyg mažas griautinis. Tai tas pat arklys nusipurtė. Sako, jis taip baido velnius“.

Tokiais vaizdais, kaip sprakšių peštinės dėl guolio, atasta visa „Naktis parugėje“, ir tai autentiškas Pulgio Andriušio meno ženklas. Iš jų skaitytojui darosi aiškesnis autoriaus subtilumas ir aklumas smulkiajai gamtai, tų gyvūnėlių ar menkos gėlytės atjautimas, žavėjimasis ir drauge — dalykinis pažinimas. Ne be reikalo jis anksčiau, rašydamas apie vabalus, rausėsi po prancūzo Fabre'o, praminto „vabzdžių Homeru“, veikalus, o taip pat ir lyrinėse apysakose „Anoj pusėj ežero“. Šio rinkinio „Pratarmėje“ jis nuogastauja, kad kai kam „gal

kris akin čia paleistas į apyvertą per tirstas botanikizmas ir entomologizmas...“ Bet jis negaišdamas išdėsto ir pasiteisinimą, kuris nušviečia esminę jo raštų žymę.

Tas bruožas yra gamtos suasmeninimas. Ten visa kas turi asmens savybių — ir vabalas, ir gėlė, ir medis, net ir padange plaukiantis debesėlis. Turi jie savo asmeninį gyvenimą, turi savo rūpesčius, konfliktus, kovas dėl vietos, turi savo pavojus ir džiaugsmus bei pasigėrėjimus. Ir taip vyriausias knygos veikėjas, tariant autoriaus žodžiais, „yra ežeras Silys su savo satelitais: Pagrabiškiu, Kazio Gajum, dirvonėliu, Didžiolaikiu, meldynu ir kt.“ Šio ežero orbitoj bruzda aibės smulkesnių veikėjų: senis Mykola, Jonienė, strazdas, Dievo karvutė, žuvis raguošis, kurmis, sprakšės, naktigonės arklys, gėlė, kurios vardas snaudalis, penki beržai, plastakė, pypkių dirbėjas Ignasius, pagaliau ir nesikeičiantis laikas, „tylesnis už nebuitį“. Ir ar ne išpūdinga asmenybė yra bitinas: „Sultingu bosu ūbauja visų plėviasparnių karalius bitinas, apsitraukęs savo papilvę dryžuota, sakytum, katgorininko palaidine. Juoda, geltona, daug sidabro. Ir triukšmo. Jo balsas lyg vėjo smūgiai į tuščią statinę. Labai mėgsta svečiuotis pas dedešvas, kurių žiedai turi įrengę asmeniškai jam nutūpti aerodromus“.

Arba šis grėsmingas paveikslas: „Štai tuo pačiu koteliu keliauja taškuota Dievo karvutė — amary siaubas ir negailestingas žudikas. Skruzdė atstoja piestu ir prisipila nuodų į savo švirkštą“.

Gamtos suasmeninimą ir vietomis sudvasinimą Pulgis Andriušis pagrindžia Gaidžių kaimo žmonių psichologija ir galvosena, būtent: „...bet tikėk, malonus skaitytojau, rytų aukštaitiui žolės, medžiai, žuvis, vabzdžiai, debesys, net akmenys nėra vien tik kalbinė ornamentika, butaforija, o broliai ir seserys, lygiaiteisiai gyvenimo palydovai su tais pačiais rūpesčiais ir džiaugsmiais, kaip ir mes“.

Lyrinių apysakų „Anoj pusėj ežero“ yra devynios. Kiekviena iš jų gauna specialų turinį. Taip „Penkių beržų kronikoje“, pirmame kūrinyje, sklaistome dvilypę istoriją — pačių beržų ir Lietuvos. Šios dvi kronikos — medžio ir tautos — yra meistriskai sulydintos.

Apysakoje „Snaudalis dirvonėlyje“ vyrauja gėlės ir jų kvepėjimas. Ir pats snaudalis yra gėlė, „mūsų dirvonėlių matuzalis“. Rašytojas dirvonėlio augmeniją vaizduoja kaip gamtos žinovas, tarpais su moksline precizija, tarpais kaip artistas, vietomis net galantiškai ir rafinuotai, pavyzdžiui: „Kaip ten bebūtų, tačiau kerpių plaukelis savo blankiu, svajungu raudonių gražesnis už viduramžių moterį, išaugintą tamsioje akmenų pilėje“. Apysakoje „Santa Lucia“ pagrindiniai personazai yra Silio ežero vabzdžiai, ir štai koks spalvingas vienas iš jų: „Kaip stikliaus deimantas, režia ežero paviršių niekingas raudonas vabalėlis, nepalikdamas nė menkiausios brydės...“ Tai idilės paveikslas, o netrūksta ir šiurpulingų: „Kartais tik per atvirą liekną prasliuo-

(Nukelta į 4 psl.)

Šiame numeryje:

- Rusijoje spausdinami uždraustieji • Pulgio Andriušio apysakos • Ateitininkų studijų dienos • Jonui Minelgai septyniasdešimt • Danguolės Sadūnaitės eilėraščiai • Ką atveža dail. Pranas Gailius? • Naujos knygos • Chicagos teatruose

Gėrėme iš savų šaltinių

ALDONA ZAILSKAITĖ

Apie Ateitininkų studijų dienų pasisekimą suvažiuojančiųjų atžvilgiu žinojome jau iš anksto. Vėliau Birutei Bublieniei skambinantieji rezervacijų sužinojo, kad šeimų kambariai jau visi užimti net savaitę iš anksto, o ir paskirų lovų tik kelios belikusios. Sužinojus, kad daug kas važiuoja, interesas turbūt dar padidėjo. Ir buvo ko. Netrukio įdomių, aktualių, gerai paruoštų paskaitų ir po jų gyvų diskusijų, įžvalgių pasisakymų. Netrukio ir sąlygų jaučiai bendrauti geroje kompanijoje. Nenorintiems šnekučiuojantis vaikštinėti Dainavos troleibusais ar stoviniuoti prie dabar jau gelsvai nudažyto „Balto namo“ veikė ir „Balto avino svetainė“, apstatyta minkštaisuo- liais, papuošta vaikų stovyklose padarytais lietuviškais „vit- ražais“ ir keliom „persodintom“ tujom. Ten dienos metu galėjai atsigavinti kava ar arbata, o vakare prie smagios estradinės muzikos ir dainų ir vyno, ir alaus atsirasdavo.

Penktadienio, rugsėjo 4 d., va- karą atvykusiems buvo rodomos Lietuvos krikšto sukakties iš- kilmų filmoje vaizduojamos, jose dalyvavusiems — puikus prisiminimas, nebuvusiems lyg ir praga dalyvauti.

Nežiūrint penktadienio vakaro draugysčių atnaujinimo, susi- pažinimo malonumų, šeštadienio rytą 8 val. prisirinko pilna salė šv. Mišiom, laikomom Ateiti- ninkų federacijos dvasios vado kun. Valdemaro Cukuro. Pa- mokslo metu tarp kitų minčių, gvildenančių krikščionybės po- veikį lietuvių tautos religiniam gyvenimui ir lietuvių įnašą į visuotinės Bažnyčios tikėjimo lobį, jis pareiškė mintį, pasi- naudodamas Pietų Amerikos teologo Gustavo Gutierrez nau- jausia knyga: *Geriamė iš savų šaltinių*. Išsaugojus, išskvojus 600 metų krikščionybės, per kuriuos daugiausia sėmėmės iš svetimų kultūrų šulinių, tai lenkų, tai vokiečių, net ir rusų, šiandien pribrendo mums laikas semtis iš savų šulinių.

Besiklausydama šio savaitgalio paskaitų, pajutau, kad štai šį savaitgalį ir semi-mės iš savų šulinių: iš mūsų tautos pavergi- mo-persekiojimo patirties, iš Palaimintojo ark. Jurgio Matu- laičio, iš Antano Maceinos, iš mūsų poetų, muzikų...

Šalia studijinių paskaitų pora valandų tuoj po pusryčių kiek- viena dieną buvo skirta orga- nizinėms reikálams. Buvo Audronės Skrupskelienės pa- skaita apie globėjų metodiką patraukti jaunimą, Janinos Ud- rienės apie globėjų vadovėlius. Buvo visų keturių sąjungų naujų centro valdybų pranešimai. Įdomiausia buvo studentiško jaunimo dalyvavimas tiek

paskaitų klausymusi, tiek jų įvadais ir programos punktus ir diskusijomis, tiek ir vakarais meninėmis programomis, o taip- gi ir jų pačių pasilinksminimuose ir šiaip, ir anapus ežero.

Studijų savaitgalio programos organizatorius AF tarybos pir- mininkas Algis Norvilas, atidary- damas savaitgalį ir pasveikinęs suvažiavusiuosius, išreiškė orga- nizatorių viltį sudaryti sąlygas idėjiniam atsinaujinimui, minties trinciai, „kuri vyktų ateitininkų principų fone“. Šalia formalių paskaitų skatino ir neformalias asmeniškas diskusijas, ragino burtis specialiu interesų grupelėms, kas ir įvyko. Būrėsi studentai su Lietuvių katalikų religinės šalpos ir Lietuvių infor- macijos centro darbuotojais Ginte Damušte ir Viktoru Naku kalbė- tis apie studentų ir moksleivių (kurių CV nariai čia dalyvavo) galimybes padėti Lietuvai, būrėsi jie ir keliems kitiems pašneke- siams. Susispietė ir aplink ses. Oną Mikailaitę nemažas būrys dalyvių pasitarti apie religinių būrelių organizavimą vietovėse, krikščioniško sąmoningumo gy- vinimą. Buvo ir kitų neformalių susibūrimų — tiek organizaci- niais, tiek ir kitais reikalais.

Ateitininkai ir Lietuva

Pirmasis paskaitininkas buvo Lietuvių informacijos centro Wa- shingtono skyriaus vedėjas Vik- toras Nakas, neseniai grįžęs iš Chautauqua, N.Y., vykusių amerikiečių-sovietų debatų. Savo pašnekesį „Ateitininkai Išeivijoje ir dabartinė Lietuva“ Nakas pra- dėjo, sugrupuodamas į Lietuvą važinėjančius lietuvius į tris grupes: 1. užsieny gimusieji, tie, kurių dabartinės Lietuvos paži- nimas ribojasi tik ryšiais su gim- nėmis, kurie mažai skaito lietu- vių spaudą, 2. nepriklausomoje Lietuvoje gimusieji, kuriems visų kalbų apie Lietuvą išeities taškas yra nepriklausoma Lietuva, ir 3. tie, kurie seka įvykius Lietuvoje, nors jiems dabartinė valdžia nepriimtina ir jie ieško būdų padėti pavergtiems tautiečiams atsispirti okupantui. Nors ateitininkų tarpe yra priklaus- ančių visoms trimis grupėms, vadovybė susidaro iš trečios grupės asmenų. Nors pati jo paskaita buvo išspausdinta pra-ėjusio šeštadienio kultūriniame priede, norisi čia tik paminėti mane ypačiai sudominusią jo tezę apie santykį tarp veiklos lietu- vių tarpe ir už lietuviško gyve- nimo ribų.

Jis suprato prieš penkiolika metų virusią kontroversiją dėl ateitininkų vykdymo žygiuoti už juodųjų teises Alabamoje kaip „bandymą pereiti iš teorijos į praktika, sugrąžinti ateiti- ninkijos aktyvizmo dvasią iš nepriklausomybės laikų, pri- taikant organizacijos veiklą prie naujų gyvenimo sąlygų“. Tas

pasirinkimas buvo vadintas „Dainava—Alabama“. Tuomet ateitininkijoje buvo nutarta, kad ateitininkų aktyvizmas reika- lingesnis Lietuvos laisvinimo darbui negu už lietuviškos veik- los ribų. Nakas šiandien vėl įzel- gia tokį pasirinkimą, šįkart jį pavadindamas „Dainava—Chau- tauqua“. Čia vėl tenka rinktis, ar savo veiklą riboti lietuvių vi- suomene, ar veikti amerikietiš- kame pasaulyje, kas sumažina laiką, galima skirti lietuviškam gyvenimui. Skirtumas tarp anks- tyvesniojo ir šiandieninio pasi- rinkimo — tai kad šiandieninio pasirinkimo abu galutiniai tiks- lai yra Lietuva ir lietuvių tauta.

Nakas randa, kad lig šiol tiek ateitininkai, tiek išeivija apskr- tai renkasi tik Dainavą arba tik Chautauqua — t.y. veiklą išim- tinai tik lietuvių ar tik ame- rikiečių tarpe. O reikia derinti veiklą abiejose sferose. Be auklė- jimo Dainavoje, nebūtų buvę įmanoma efektyviai Lietuvos naudai reikštis Chautauqua kon- ferencijoj; tačiau Dainavos auklė- jimas lieka bergždžias, jei jis neveda į veiklą Lietuvos naudai amerikietiškoje visuomenėje. Mums svarbu išsaugoti sau ir perduoti savo kalbines bei tau- tines vertybes tam, kad įgalintų efektyvią veiklą savo gyvena- majame krašte pavergtųjų tautiečių naudai.

Pažymėdamas, kad vienintelė lietuvių organizacija, kuri kaip tokia parodė didelį dėmesį lie- tuviškam gyvenimui Lietuvoje yra Santara—Šviesa, Nakas ta- čiau pasakė, kad ateitininkų uždavinys turėtų būti suprasti Bažnyčios svarbą Lietuvoje. „Jeigu mes nesiekiame suprasti Bažnyčios rolės, nedarome jokio įnašo“.

Diskusijų metu Vytautas Vygantas taip pat iškėlė idomų klausimą — kaip mes galėtume padėti Lietuvos Bažnyčiai, kuri dėl sovietiškos religinės laisvės varžymų tebeoperuoja hierar- chiškos Bažnyčios modeliu, kai visame laisvame pasaulyje po truputį kinta po Vatikano II Bažnyčios savimonė ir labiau bendruomeniška. Klausimas idomus, ir įdomiai dėl jo kalbėta, bet savaime aišku, jokių išvadų neprieita.

Ši paskaita sukėlė didelį susido- mėjimą ypač tuo, kas dėjos šių metų Chautauqua konferencijoje, apie ką Nakas įdomiai referavo, bet atėjus pietų laikui diskusijos turėjo būti tęsiamos jau prie pietų stalo ir neformaliai.

Jurgio Matulaičio užrašai

Dvasinės literatūros klasikas. Sesuo Ona Mikailaitė, šiuo laiku redaguojanti jau baigiamą ruošti Matulaičio užrašų pilnutinę, anotuotą laidą, pradėjo, paži- mėdama, kad iš tikrųjų atėjo lietuviams laikas gerti iš savųjų šaltinių. Užsimindama rytinę

Ateitininkų studijų dienų dalyviai paskutinį rytą kryžiaus ir vėliavų aikštelėje, „Dainavos“ stovyklavietėje, Manchester, Michigan. Studijų dienos vyko per

Viktoro Nako paskaita, ji teigė, kad šalia *L.K.B. Kronikos* ir *Aušros* savų šaltinių laikytini ir Palaimintojo Jurgio Matulaičio užrašai. Ji iškėlė, kad Matulai- čiui kaip tik būdingas buvo veik- lumo labiau nei teoretiskumo laikotarpio užrašais (1918-1923 m.), juos versdamas į anglų kalbą. Šiuos užrašus studijuo- damas Sužiedėlis pažino Matu- laitį kaip įžvalgų, sumanų poli- tiką, kuris tačiau mokėjo ne jėga, o žmonių pažinimu prie jų prieiti. Jis parodė retą sugebėjimą poli- tikus palenkinti, kad sprendimus darant jie atsižvelgtų ne vien į savo grupės interesus, bet ir į visuotinę gerovę.

Šie raštai iki šiol nebuvo lei- džiami į viešumą dėl jų atvirumo apibūrinant įvairių to laiko tau- tinių grupių politinių veiksmų asmenybes. Iš šių užrašų suvo- kiant to laikotarpio Vilniaus politinį „sprogstamumą“, kurį Matulaitis, aišku, gerai žinojo ir dėl to taip spyresį jam siūlomo vyskupo sosto, gaunamas ne tik Matulaičio asmens bei dvasios didumo ir atsparumo vaizdas, bet ir iki šiol dar niekur kitur neaptartos to laikotarpio Vilniaus padėties komplikotos aplinkybės, dėl Vilniaus ir Lie- tuvos grumiantis penkiems interesams: lietuvių, lenkų, gudų, vokiečių ir bolševikų. O visa tai ne iš nieko atsirado, o iš 19 a. Lietuvos politinės ir kul- tūrinės raidos.

Matulaičio kaip Vilniaus vyskupo pirmasis rūpestis buvo būti ganytoju daugialypės tiki- nčių bendruomenės: lietuviškai kalbančios, lenkiškai kalbančios, gudiškai kalbančios ir vokiškai kalbančios. Jis visas tas kalbas mokėjo ir su kiekviena grupe būtinai kalbėjo jų kalba, steng- damasis ją suprasti ir parodyti jai atitinkamą pagarbą. Todėl savo ruožtu tą savybę jame atpa- žinę jo reikalavo būti vyskupu tiek lenkų atstovai, tiek ir lietuvių. Tačiau netrukus pasiro- džius jo tolerancijos visuotinumui patos pačios grupės pasidarė ir jo priešaiai: prieš lenkų valstybines užmačias jis gynė tiek lietuvių,

Saulius Sužiedėlis naudojo dar niekur neišleistus Matulaičio Vil- niaus laikotarpio užrašus. Turis istorijos daktaratą ir disertacijos temą pasirinkęs iš 19 a. Lietuvos istorijos, Saulius Sužiedėlis su- sipažino su Matulaičio Vilniaus laikotarpio užrašais (1918-1923 m.), juos versdamas į anglų kalbą. Šiuos užrašus studijuo- damas Sužiedėlis pažino Matu- laitį kaip įžvalgų, sumanų poli- tiką, kuris tačiau mokėjo ne jėga, o žmonių pažinimu prie jų prieiti. Jis parodė retą sugebėjimą poli- tikus palenkinti, kad sprendimus darant jie atsižvelgtų ne vien į savo grupės interesus, bet ir į visuotinę gerovę.

Šie raštai iki šiol nebuvo lei- džiami į viešumą dėl jų atvirumo apibūrinant įvairių to laiko tau- tinių grupių politinių veiksmų asmenybes. Iš šių užrašų suvo- kiant to laikotarpio Vilniaus politinį „sprogstamumą“, kurį Matulaitis, aišku, gerai žinojo ir dėl to taip spyresį jam siūlomo vyskupo sosto, gaunamas ne tik Matulaičio asmens bei dvasios didumo ir atsparumo vaizdas, bet ir iki šiol dar niekur kitur neaptartos to laikotarpio Vilniaus padėties komplikotos aplinkybės, dėl Vilniaus ir Lie- tuvos grumiantis penkiems interesams: lietuvių, lenkų, gudų, vokiečių ir bolševikų. O visa tai ne iš nieko atsirado, o iš 19 a. Lietuvos politinės ir kul- tūrinės raidos.

Matulaičio kaip Vilniaus vyskupo pirmasis rūpestis buvo būti ganytoju daugialypės tiki- nčių bendruomenės: lietuviškai kalbančios, lenkiškai kalbančios, gudiškai kalbančios ir vokiškai kalbančios. Jis visas tas kalbas mokėjo ir su kiekviena grupe būtinai kalbėjo jų kalba, steng- damasis ją suprasti ir parodyti jai atitinkamą pagarbą. Todėl savo ruožtu tą savybę jame atpa- žinę jo reikalavo būti vyskupu tiek lenkų atstovai, tiek ir lietuvių. Tačiau netrukus pasiro- džius jo tolerancijos visuotinumui patos pačios grupės pasidarė ir jo priešaiai: prieš lenkų valstybines užmačias jis gynė tiek lietuvių,

tiek ir gudų interesus Vilniuje, kurių buvo nemažos tautinės eilė- porcijos, tuo užsitraukdamas len- kų nepasitenkinimą. Gindamas gudų teises į tautinį savitumą ir individualumą užsitraukė tiek lietuvių, tiek ir vokiečių prie- šiškumą. Siekdamas išlaikyti mo- kyklose dėstomą religinį auklė- jimą, jis užsitraukė lietuvių bol- ševikų opoziciją ir dėl to, tik penkerius metus išlaikęs Vil- niaus vyskupo sostą, Matulaitis pareigų atsisakė. Ir tai ne dėl savo silpno charakterio, o kaip tik dėl to, kad jis pasirodė esamiems politiniams interesams nepaval- dus, nes buvo savų įsitikinimų, savo pašaukimo vedamas žmogus.

Netrukus išeisianti lietuvių kalba Matulaičio *Užrašų* pilnoji laida, su komentarais ir anotaci- jomis, bus pilniausias lig šiol išleistas Matulaičio raštų komp- lektas, kuris duos daug gilesnį bei pilnesnį Matulaičio — žmogaus, šventojo — vaizdą.

Nors studijų dienų gausiai su- planuotoje dienotvarkėje nebuvo formaliai skirta laiko Dainavos gamtos malonumams, turiningos paskaitos bei iš jų išplaukusios diskusijos ir pašnekesiai tiesiog reikalautė reikalavo kaip nors fi- ziškai išblaškyti dvasinę, protinę įtampą. Tam pasitarnavo šiltos šeštadienio pavakarės vienos valandos tarpsnis iki vakarienės. Nemaža dalis dalyvių nulėkė tai automobiliais, tai tekini į kitą Spyglio ežerėlio pusę paplaukio- ti turbūt jau paskutinį kartą šią vasarą. O vanduo — gaivinantis, iš pradžių vėsumu raginantis sparciai plaukti, bet netrukus, apsipratus, ir ramiai paplūdu- riuoti, benardant vakarojančios saulutės spinduliuose.

Bradūno poezijos vakaras

Rinkdamiesi į salę vakarui ra- dome ant stalų išdėstytus Prano Gailiaus grafikos atspaudus Kazio Bradūno eilėraščių „Do- nelaičio pamokslas per sukak- tuvių mišią“ tekstui. Tai ranka priešaiai: prieš lenkų valstybines užmačias jis gynė tiek lietuvių,

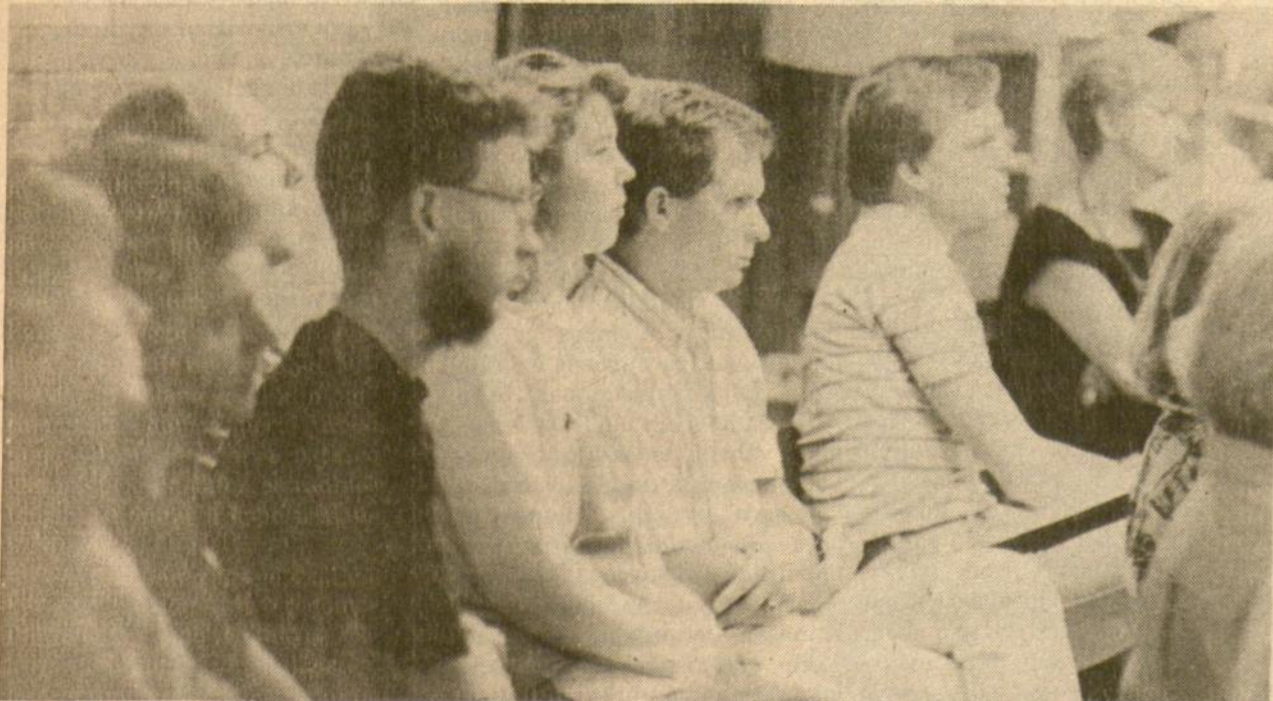
„primityvinio“, liaudies meno sti- liaus vaizdai su graviruotais eilė- raščio žodžiais, kurių buvo iš viso dešimt — gražus įvadas vakarui, kurį pravedė Ingrida Bublienė.

Istatydama vakarą į Nepri- klausomoje Lietuvoje atosto- gaujančių jaunų poetų ne tik fizi- nį, bet ir dvasinį gaivinimąsi, Bublienė tačiau pažymėjo, jog kaip pridera žemininkui, Bra- dūnas tame būryje nedalyvavo, nes vasaras praleisdavo tarkin- damas tėvo ūkyje. Vakara pradėti pakvietė Kęstutį Kebli, apta- riant Bradūno naujausią, netie- siogiai su Lietuvos krikštu susi- jusią knygą *Krikšto vanduo Jo- ninių naktį*. Šis prisistatė kaip jau kurį laiką išeivijos literatūri- niame gyvenime atliekantis kri- tikos funkciją literatūros mylė- tojas, šįkart bandysias nurodyti Bradūno poetiško žodžio „saiką ir gelmę“. Besiribojančios pavyz- džiais tik iš naujausios knygos, Keblio įžvalgos rėmėsi ir anksty- vesnės Bradūno poezijos paži- nimu. Trumpai bandant susumu- ti Keblio įvadinės paskaitos mintį, galima būtų pasakyti, kad Bradūnas savo poetinėje kūryboje pasiekia dvasinę gel- mę savo žodžio saikingumu: jo žodžiai paprasti, nesinaudojantys daugiaprasėmis užuominomis, esoteriška simboliška, tačiau jų tikslu parinkimu ir sugretinimu poetinėje, ritinėje formoje jis užčiuopia primityvias ir žemiš- kas, lietuviškas, bet tuo pačiu ir visuotinei žmogiškai religinei pa- tirčiai atpažįstamas stigas.

Tos poezijos pavyzdžių, nusakančių visą Bradūno 70-ties metų odiseją iš Lietuvos laukų į savo vaikiečių „lizdus“ ry- tiniuose ir vakariniuose Ameri- kos pakraščiuose bei Havajų salose, perpintų jo pasakojimais, girdėjome antroje programos dalyje iš paties poeto. Jo jautrumas žemei bei jos menamoms mįslėms tiek Lie- tuvoje, tiek po užsienį ją su- vokiant atskyrimu nuo gimtojo klodo, ne tik nesunoko, bet net pagilėjo, randant savos žemės gilesnę prasmę visai lietuviškai savimonei. Po jo rečitalio kelios mergytės papuošė poetą, užner- damos jam ant kaklo Dainavos žiedų didžiulį vainiką. O Bra- dūnas, su gilia padėka žmonai ir jo polekį suprantančiai ir palaikančiai šeimai, juo papuošė savo žmoną, kuri visą jo kūrybinį gyvenimą visokeriopa skatino ir rėmė ne tik tiesiogiai, bet ir visa šeimoje kuriama dvasia.

(Tęsinys ateinantį šeštadienį)

• **Filmų festivalis Chicagoje** šiais metais vyks nuo spalio 19 iki lapkričio 2 dienos. Jame bus rodoma nemažai filmų, susuktų Pietų Amerikoje. Dalyvaus filmų kūrėjai iš Argentinos, Brazilijos, Kolumbijos, Kubos, Meksikos, Peru, Venezuelos, o taip pat iš Ispanijos. Daugiau informacijų galima gauti kreipiantis į The 23rd Chicago International Film Festival, 415 North Dearborn, Chicago, Illinois 60610, tel. 312—644-3400.

Ateitininkų studijų dienose vienos paskaitos klausosi: (iš kairės) Dalia Polikaitytė, Darius Misiūnas, Darius Čuplins- kas, Gytis Lilevičius, Ginta Palubinskaitė, Alius Meilus, pir- masis studijų dienų paskaitininkas Viktoras Nakas, Janina Udrienė.

Studijų dienų pagrindinis organizatorius, AF tarybos pirmininkas Algis Norvilas ir paskaitininkas Kęstutis Keblys po Kazio Bradūno poezijos vakaro programos.

Nuotraukos Jono Kuprio

Ir Jonui Minelgai septyniasdešimt

Sukaktuvinių minėjimų mūsų spaudoje netrūksta. Gerai, jei minime pagrįstai, ne vien, kad tas ar kitas tik tam tikro amžiaus sulaukė, bet kad lietuvių visuomenei ką nors nuveikė, o už nemigo naktis ir išlieta prakaita susilaukė tik piktų žodžių ir įtarinėjimų. Paminėjimas, jo darbų įvertinimas tada prasmingas ir vienintelis atlyginimas. Yra tačiau ir nepastebėtų sukaktuvinių, kurie savo darbu ar talentu palieka neištrinamus pėdsakus mūsų tautoje, sukuria išliekamas vertės dovanų ateisiančioms kartoms, tačiau visuomenė jų kaip ir nepastebi. Nepastebi dėl to, kad tai būna kuklūs žmonės, nenori, net savo draugams neužsimena, nepaklūda minties apie savo sukaktis, nenori, kad būtų minimi jų vardai. Prie tokių tyliųjų, norimų būti nepastebėtų priklauso ir Jonas Minelga, kuris neseniai atšventė septyniasdešimt metų sukaktį. O jo nepaminti negalima.

Minelga minėtinas kaip vienas didžiųjų eiliuotojų išėjimo mūsų jaunimeliui, kaip vaikų literatūros kūrėjas. Jei stovykliniais laikais ir dar kiek vėliau šiame krašte tokių eiliuotojų buvo kiek daugiau, tai šiandien prie iškilusių galima būtų priskirti Vyte Nemunėlį, Leonardą Žitkevičių ir Joną Minelgą. Teisybė, spaudoje dar tenka užtikti ir kitų vardų, kurie rašo vaikams reikalo spiriami. Taigi, kad reikia kuo nors užpildyti tuščią puslapį. Aiškiai matyti, kad eileraštukas dirbtinai sukurtas, surimuotas, minčių, didaktika tiesioginiai žodžiais kalama. Tokia poezija vaiką sunku sudominti, jos antrą kartą skaityti nenorės, mokykloje ar

kur kitur išmoks atmintinai ir deklamuos tik spiriamas ir norės tuoj užmiršti. Kas kita, kai paima į rankas *Meškiuką Rudnosiuką* (Vytes Nemunėlio), *Saulutę debesėlius* (Leonardo Žitkevičiaus) ar kurį Minelgos eileraštą.

Iki šiol Minelga išleido tris rinkinius vaikams: *Labas rytas, vovė* (1964), *Kiškio pyragai* (1973) ir *Žiogas muzikantas* (1982). Daug jo eileraštukų spausdinama periodikoje — *Draugo*, „Tėvynės

žvaigždutėje“ ir kitur. Daug yra ir niekur nespausdinta, stalčiuose guli. Visur jis kalba apie konkretų, vaikams suprantamą pasaulį. Nėra nei sausų moralų, šūkių, patosų, pamokslų. Rašo apie matomą aplinką — kiemą, draugus, žaislus, paukščius, gyvulius, atostogas, mokyklą, keliones. Aprašomos Lietuvos upės, miestai, istorinės vietovės. Yra ir čia pat sutinkamos aktualijos — astronautai, indėnai, beisbolas ir kt. Jo rimavimas labai sklandus, eilutės trumpos, skambios, nemaža humoro.

Pranas Naujokaitis *Lietuvių literatūros istorijoje*, IV t., apie Minelgą rašo; „Svarbiausia, kad J. Minelga moka įsigyventi į vaikų pasaulį, pasidaryti jų draugu, prakalbėti jų kalba. Jis net kreipiasi į mažuosius skaitytojus bičiuliškai; „Ei vyruti... ei broliuk, ei drauguži“, primygtinai nemoralizuoja, nebėra, nemoko, tik leidžia veikti, įsisukti į vaikišką įvykį. Į lengvas daineles įsipina Lietuvos vietovardžiai, ant kalvos ošiančios liepos, klegantys upeliai, pušynėliai, sodai sodeliai, berželiai už tvoros ir žiogeliai smuikininkai. Visa taip

Naujos knygos

• SUVAŽIAVIMO DARBAI,

XI. Kaip iš leidinio titulinio puslapio matom, tai yra Lietuvių Katalikų Mokslo Akademijos suvažiavimo darbų XI tomas. Leidinį redagavo Antanas Liuiama, S.J. Išleido Lietuvių Katalikų Mokslo Akademija 1987 metais. Akademijos adresas: Piazza della Pilotta 4, Roma, Italia. Spausdino „Pliniana“ spaustuė Selci Umbro miestelyje (Perugia, Italija). Spaustuvės išlaidos buvo apmokėtos Akademijos lėšomis, prisidėjus prof. dr. Kaziui Alminui. Leidinys didelio formato, 366 puslapių, kaina nepažymėta.

Siame *Suvažiavimo darbų* tome sukaupta medžiaga iš Lietuvių Katalikų Mokslo Akademijos suvažiavimo, įvykusio Chicagoje 1979 metais. Taigi reikėjo laukti net 8 metus, kol to suvažiavimo paskaitos pasiekė ir aname suvažiavime negalėjusių dalyvauti mokslo mylėtojų bibliotekas. Ir kas dėl tokio vėlavimo kaltas? Iš redaktoriaus Prakalbos sužinojome, kad kalti yra patys ano suvažiavimo prelegentai, kurie po suvažiavimo labai vėlavo redaktoriui atsiųsti žadėtas ir suvažiavime skaitytas paskaitas. Dar sunkiau suprasti tuos autorius, kurie suvažiavimo programoje figūravo, bet suvažiavimo leidiniui paskaitos visai nedavė.

Kaip žinome, Akademijos vienuoliktasis suvažiavimas didžiųjų savo darbų dalimi buvo skirtas Vilniaus universiteto 400 metų jubiliejui. Tad ir daugumos skaitytų paskaitų temos įvairiais atžvilgiais susikasi apie tą didžiulį istorinį ir šiandieninį mokslo šaltinį Lietuvoje. Šiaip visa leidinio paruoša beveik be prieikaščių. Pradžioje pateikiama viso suvažiavimo detalė darbotvarkė. O po to jau pateikiamos pilnaties

Juozo Kėdainio medalis — Vilniaus universitetas, 1579-1979 (bronzos).

Suvažiavimo pilnaties posėdžių paskaitos buvo dvi: prof. dr. Antano Maceinos „Religijos ir tautos dialektika“ (išklausa iš autoriaus išskaitytos juostos) ir kun. prof. dr. Pauliaus Rabikausko, S.J., „Lietuviškumo apraiškos Vilniaus Akademijoje“. Ir šiandien, kada gyvo Antano Maceinos savo tarpe jau neturime, šios paskaitos aktualumas ir svaris dabar igyja dar įspūdingesnes

dimensijas. O Pauliaus Rabikausko lietuviškų apraiškų ieškojimas ir jų suradimas senajame Vilniaus universitete daug kur yra tikra naujiena.

Teologijos sekcijos puslapiuose randame taipgi dvi paskaitas: kun. dr. Viktoro Rimšelio, M.I.C., „Jėzuitų teologinės studijos Vilniaus universitete“ ir kun. prof. Antano Rubšio „Archeologija ir Šv. Rašto autentiškumas“. Abiejų paskaitų medžiaga nesensanti, galima sakyti, visai nauja ilgai užmirštu savo senumu, dabar iškelti, naujai atšviežinti.

Istorijos mokslų sekcijoje vėl du autoriai, abudu jau mirę: t. dr. Viktoras Gidžiūnas, O.F.M., „Pabrėža Vilniaus universiteto Žemaičių grupė ir jo įnašas į Žemaičių kultūrą“ ir kun. prof. Stasys Yla „Tautybių sankirtis Vilniaus universitete 1803-1832 metais“. Abudu autoriai liečia tą idomų mūsų kultūros laikotarpį, kada savo apogėjų pasiekusiam Adomo Mickevičiaus, Simano Daukanto, Valančiaus, Stanevičiaus, Pabrėžos laikų Vilniaus universitete jau pradėjo kaltis pirmieji lietuvių tautos atgimimo daigai.

Architektūros ir menotyros sekcijoje išspausdinta tik viena Algimanto V. Tamašausko, M.A., paskaita — „Vilniaus universiteto įtaka Lietuvos architektūrai“. Paskaita iliustruota nuotraukomis ir liečia lig šiol mažai nagrinėtą temą.

Gamtos ir tikslųjų mokslų sekcijoje inž. Antanas Girmius rašo apie žymų senoj Vilniaus universiteto astronomą ir geodezininką Martyną Počobutą. Prie paskaitos priglaustas taipgi Počobuto giminių žodis lenkų kalba.

Medicinos mokslų sekcijoje — dr. Juozo Meškausko istorinio pobūdžio paskaita „Medicina senovės Lietuvoje ir vėlesniais laikais“. Tai irgi beveik nenagrinėta sritis. Turbūt iš šios paskai-

lengva, gražu, sklandžiai plaukia, kad savaime kyla noras dainuoti, o kojos pradeda žengti eilėraščio ritmu: „Kinku-linku dirvonėliu / Link namų / Giedriu, Rūtų, Antanėlių / Mylimų“ (p. 336). *Lietuvių enciklopedijoje*, XXXVII tome, taip aptariama jo poezija: „Eilėraščiai vaikams pasižymi itin sklandžiu eilavimu, žaismingumu, forminiu ir tematinio įvairumu, skaidria nuotaika ir humoristiniais atspalviais“ (p. 402).

Jo pamėgtasis žanras, eilavimas mažiesiems skaitytojams — dar ne visas. Gal kai kam nežinoma, kad jis aukštai vertinamas ir kitam žanre — savo satyriniais ir humoristiniais eilėraščiais. Juos rašo ir spausdina periodikoje, prisidengęs keliais slapyvardžiais. Čia ji vėl reikia rikiuoti šalia kitų dviejų mūsų didžiųjų humoristų — Leonardo Žitkevičiaus ir Antano Gustaičio. Tik gaila, kad jo tos rūšies kūryba ilgainiai gali likti neprieinama ir užmiršta, nes neišleido nė vieno tos rūšies leidinio. O reikėtų surinkti ir išleisti. Susidarytų daugiau negu vienas rinkinys.

Jonas gimė 1917 m. rugpjūčio mėn. 6 d. Preikapių km., Pernaravos vls., Kėdainių aps. Eilėraščius vaikams pradėjo spausdinti 1930 metais *Žvaigždutėje*, paskui ir kituose laikraščiuose — *Krežgdutėje*, *Saulutėje*, Amerikoj leidžiamoj *Eglutėje* ir kitur; humoristiką spausdino Lietuvos laikais *Ateity*, *Kary*, *Jaunajame ūkininke*, *Mūsų rytojui*; stovykliniais laikais *Žiburio*, *Žingsniuose*, vėliau *Spygliuose*, gal ir dar kitur.

Dabar sukaktuvininkas gyvena Chicagoje. Labai tyliai ir kukliai. Daug skaito. Jei sveikata leidžia, mielai lankosi renginiuose. Jam linkime gražių dienų ir kūrybinio entuziazmo.

C. G.

Bronius Murinas

Vakar Čiurlionio galerija, Jaunimo centre, Chicagoje, pradėjo savo 1987-1988 metų sezoną su dail. Broniaus Murino tapybos darbų pomirtine paroda. Šioji paroda vyks dar ir ateinantį savaitgalį, rugsėjo 25-27 d.

„Donguolė Sadržaitė“

per sapną,
mano sveikoji ausis girdi
nuostabų paukščių čulbėjimą.
//////////
ak, jau šešios!
Šviesa burkuoja..
ir čia tiktai žadintuvas.

triukšmas koridorių!
argi plėšikas?
galgi pelė?

Atsikeliu pažiūrėti
//////////
Tylu.

Tiktai mėnesiena vaikšto
laipais aukštyr ir žemyn
išdėvėdama mano gražų kilimą..

visą dieną lietus mynė
kieta gatvės grindini;
visą dieną mane gaudeno..

ir dabar vakaras stovi už durų,
lyg kažko kaltas..

DRAUGYSTĖ

tu, daina — mano vyne;
mielės, kurios padeda mano duonai iškilti..

žalias krioklio vanduo,
aptaškantis mane linksmumu..

zavimas grynai literatūrinėmis savokomis yra klasikinis pavyzdys, kaip ir ta senoji mūsų literatūra, galima sakyti, beveik dar tik jos ištakos, įžvalgaus nagrinėtojo rašte tampa smalsiai idomios.

Dr. Stasio Goštauto straipsnis „Roizijaus juridinė veikla Lietuvoje“ taipgi įterptas į kalbos ir

literatūros sekciją. Iš tikrųjų jis labiau tiktų į Teisės mokslų sekciją. Bet tokios sekcijos suvažiavimo programoje nebuvo, tai ir priglaidimas rašto prie literatūros gal ir buvo neblogas sprendimas, ypač kai pats Roizijus buvo ne vien teisininkas, bet ir poetas, humanistas. Ispanistas Stasys Goštautas ryškiai nušviečia šį septyniolikto šimtmečio ispaną, kuris 16-tame šimtmečiu puikiai aklimatizavosi Vilniaus karališkoje aplinkoje ir tapo neišbraukiamu iš to meto Lietuvos kultūrinio gyvenimo. Stasys Goštautas čia pagrindinį dėmesį kreipia į Roizijaus teisininko portretą, ateityje žadėdamas neužmiršti jo ir kaip poeto, apie Lietuvą eilėlavusio lotyniškai.

Nors pastaroji suvažiavimo sekcija pavadinta Lietuvių kalbos ir literatūros vardu, iš tikrųjų suvažiavime kalbos paskaitų ir kalbotyryninkų svarstymų visai nebuvo. Ir tai tenka labai apgailestauti.

Bet užtat vienuoliktasis Akademijos suvažiavimas pasijavirino lig šiol tokiais atvejais nepraktikuotu priedu: šešiolikto šimtmečio olandiška misterija „Nijmegeno Marytė“. Ji vieną suvažiavimo vakarą Chicagos lietuviškame Jaunimo centre ir buvo suvaidinta. Šiuose *Suvažiavimo darbuose* yra spausdinamas visas anos misterijos tekstas, lie-

tuvių kalbon išverstas Vytauto Bagdanavičiaus.

Be paskaitų *Suvažiavimo darbų* vienuoliktam tome dar randame ir leidinio redaktoriaus kun. Antano Liuiomos, S.J. prakalbą ir kitas suvažiavimo atidarymo bei uždarymo kalbas, o taipgi asmenvardžių ir vietovardžių rodyklę. Nerandame tik tu, kurie redaktoriaus ir prašomi savo darbų leidiniui neprisiuntė. Todėl Architektūros ir menotyros sekcijoje trūksta: dr. Alfredo Kulpos-Kulpavičiaus paskaitos „Pirmieji Vilniaus universiteto (kolegijos) planai ir Povilo Bokšos darbai“ ir dail. Adolfo Valeškos „Vilniaus Akademijos reikšmė meno plotmėje“. Gamtos ir tikslųjų mokslų sekcijoje nerandame prof. dr. Arūno Liulevičiaus darbo „Matematika Vilniaus universitete“. Lietuvių kalbos ir literatūros sekcijoje pasigendame dr. Violetos Kelertienės pranešimo „Pastabos apie šių dienų literatūros studijas Vilniaus universitete“. Lietuvos istorijos mokslų sekcijoje nėra prof. Vitalio Žukausko paskaitos „Jėzuitų teatras Vilniaus universitete“.

Tačiau apylamai Lietuvių Katalikų Mokslo Akademijos vienuoliktasis *Suvažiavimo darbu* tomas yra didelis mokslinis indėlis ir plačiaja prasme suprantą liuanistiką.

(k. brd.)

Rimtautas Gibavičius. Vilniaus universiteto Didysis kiemas ir Sv. Jono bažnyčios fasadas. Iš ciklo „Vilnius“. 1967. Medžio raizginys, 50 x 50.

Ką atveža dailininkas Pranas Gailius?

Pokalbis parodų išvakarėse

Paryžiuje, Prancūzijoje, gyvenantis mūsų dailininkas **Pranas Gailius** Amerikos lietuviuose gana retas svečias. Jo kūrybinė veikla jau ištisais dešimtmečiais akivaizdžiai reiškiasi Paryžiaus ir aplamai Europos dailės gyvenime. Tačiau savo lietuviškųjų šaknų ir šiame tarptautiniame dailės kelyje Pranas Gailius nėra nukirtęs. Daugelyje savo sumanymų jis tų savo šaknų tiesiog ieškote ieško, o suradęs ir tema, ir forma rodo kitiems, ir kiti visa tai priima, supranta ir vertina.

Šį kartą tačiau Prano Gailiaus kūryba Chicagoje galės pasidžiaugti ne tik tie kiti, bet ir mes patys. Dailininkas jau yra atskridęs į Chicagą ir yra įsijungęs į savo parodos paruošą. Paroda, kaip žinoma, bus atidaryta rugsėjo mėn. 25 d. (penktadienį) 7 val. vak. Nors ir priešparodinio laiko per daug neturėdamas, dailininkas sutiko čia atsakyti į redakcijos jam pateiktus klausimus. Jo atsakai, tikimės, bus įdomūs visiems dailės bičiuliams, besiruošiantiems aplankyti šio lietuviško paryžiečio parodą.

— Ką žadat parodyti savo Chicago parodoje? Kokias temas, kokius ciklus, kokias technikas?

— Balzeko Lietuvių kultūros muziejų paroda bus lyg ir trijų dalių, trijų klodų: tapyba, grafika ir paveikslėliai knyga. Atidūs meno mėgėjai turbūt prisimena mano pirmą, kaip dailininko, knygą — Pirmąją lietuvišką siutą su O. V. de L. Milosz-Milašiaus tekstu. Ją buvau atspausdinęs 1967-1968 metais (juoda-balta) su savo taille-douce presu. Tekstas buvo lietuvių liaudies dainos, genialių suprancūzintų Oskaro Milašiaus. Antra lietuviška siuta, kurią bus galima matyti šioje parodoje, yra spalvota paveikslėlinė knyga su Kazio Bradūno tekstu. Tekstas ir iliustracijos išraižytos ir kartu mano paties atspausdinta keturiasdešimt visumos egzempliorių. Antrojoje siutoje, kaip ir pirmoje, aš nenoriu realizuoti kokių nors „nostalgijų“, bet šiandienybėje remtis savo paties pergyvenimais ir liaudies formų dinamizmu. Tokią intenciją turint minty, galima praplatinti paaiškinimą su pergyvenais sekmadienio ryto mišių liturginiais spalvų argumentais. Antroji siuta yra mano reikšmingiausias pastarųjų metų grafiškas darbas. Reikėjo kelerių metų knygos realizacijai, ir tai buvo galima padaryti su finansine pagalba A. Rimkaus ir dr. R. Nemicko, tos knygos mecenatų.

Kita parodos naujiena bus „Sielrankšluosčiai“ — gana didelio formato (120 x 80 cm) tapybos darbai, išspresiti tokioj pačioj optikoje, kaip ir minėtos knygos. Jie yra vieni iš vėliausiųjų mano kūryboje. Šiuose darbuose ženklinė tematika organizuoja erdvę. Ir kada aš kalbu apie organizavimą, erdvę ir ženklius, tai man reiškia, kad pergyvenimas maitina plastines galimybes ir kad tapyboje plastinė ekspresija yra arčiausia prie dailininko, tik reikia, kad jo ženkliška praeitis išsivystytų modernioje galvosenoje.

— Ar esate išijungę ir į Paryžiaus meno gyvenimą ir kaip ten reiškiate?

— Reikia, kad suprastumėt ir negalvotumėt, kad Paryžiuje lietuviškumo manifestacija didelę mano produkciją mane izoliuoja.

Priešingai! Kadangi tas partikuliarizmas nėra anekdotiškas, bet visuomet išspręstas ir reiškiasi plastiškai. Esu pakviestas į visus rimtus meno salonus,

Pranas Gailius

turiu kas antri metai asmeniškai parodas, komentuojamas kritikų ir t.t.

Priešingai, kadangi Paryžius ir aplamai Prancūzija dabar, kaip ir anksčiau, tai kraštas, kuris yra apdovanotas visuotiniu plastišku talentu, kurio apimtį bei supratimą galima savaip plėtoti ir savo asmeninę prigimtį išvystyti.

— Ar Paryžius dar vis yra pasaulio meno centras ir koks yra šiandieninis jo veidas?

— Paryžius yra labai didelis meno centras, ir yra sričių, kuriose jis buvo ir bus svarbiausias. Atidaromi nauji muziejai, moderni architektūra klesti —

nauji operos rūmai, Louvre'o muziejaus modernizavimas ir kt. Paryžius yra eksperimentinės muzikos centras. Įvairūs muzikos festivaliai čia nuolat vyksta vasaros, rudens, žiemos ir pavasario mėnesiais. Gal tik artikuliacija tarp tų menininkų, muzikų ir visokio tipo tarpininkų keičiasi. Valdžia visa tai remia ir, kaip visos valdžios, tikisi iš to mecenavimo spektaklinio rezultato. Įvairiom iniciatyvomis vis gaunama finansinė pagalba iš Kultūros ministerijos ar iš Paryžiaus miesto. Be to, privati industrija irgi darosi mecenatais. Todėl yra reikšmingas šių dienų meno ma-

nifestacijų spektaklinis išorinis charakteris. Gal pati tapyba savo esme ir kaip ji primama mėgėjų darosi problematiška, bet pats miestas yra visuomet labai turtingas įvairiom kultūrinėm manifestacijom.

— Kokie Jūsų kūrybos ateities planai?

— Kaip žinote, Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje, Chicagoje, mano paroda bus atidaryta š.m. rugsėjo mėn. 25 d. (penktadienį) 7 val vak. Labai artimoje ateityje, tai yra rugsėjo 29 d., turėsiu daugiausia prancūzų kalba sukurtų paveikslėlių knygų parodą. Adresas: Alliance

Française de Chicago, 810 North Dearborn Street, Chicago, Illinois 60610, tel. (312) 337-1040. Paroda čia tęsis visą spalio mėnesį. Ten galėsit ir vėl pamatyti darbus su Mickevičiaus, Milašiaus, Willemet — Omar Kayyam, Bradūno ir kitų poetų tekstais. Tikiuos, kad Chicago lietuvių, kurie domisi Prancūzija, jos kalba, literatūra ar menu, susipažins ir su Alliance Française institucija Chicagoje, kur visuomet visi labai maloniai priimami.

Šių metų lapkričio mėnesį Paryžiuje Lietuvos krikšto 600 metų sukakties minėjimo proga bus paroda, kurioje rodysiu Pirmąją ir Antrąją lietuviškas siuitas bei turtas. Parodą turėsiu kartu su skulptorium Antanu Mončiu. Kas vakarą parodos patalpose, kurios bus vienos Paryžiaus bažnyčios kriptoje, Karolina Masiulytė atliks religinį Nijolės Sadūnaitės pergyvenimų teatrinį spektaklį. Paroda ir spektaklis yra remiami ir Prancūzijos Kultūros ministerijos, ir Paryžiaus miesto.

Kiek vėliau dar turėsiu parodą Briuselyje, Belgijoje, ir ateinančių metų gale Toulouse mieste, Prancūzijoje.

— Ačiū mielam svečiui dail. Pranui Gailiui už pasidalinimą mintimis su mūsų skaitytojais. Ir linkime Jums ir Jūsų parodoms sėkmės tiek čia, Chicagoje, tiek vėliau Europoje.

Lituanistikos katedra pradeda semestrą

Lituanistikos katedroje, Ili-nois universitete Chicagoje, 1987-1988 metų rudens semestrą bus dėstomi šie kursai:

Lithuanian 101 — Elementary (antr., treč., ketv., penkt. nuo 9 iki 10 v.)

Lithuanian 104 — Intermediate (antr., treč., ketv., penkt. nuo 10 iki 11 v.)

Lithuanian 201 — Composition and Conversation (antr., treč., ketv., penkt. nuo 1 iki 2 v. p.p.)

Lithuanian 222 — Lithuanian Poets (antr., ketv., penkt. nuo 11 iki 12 v.)

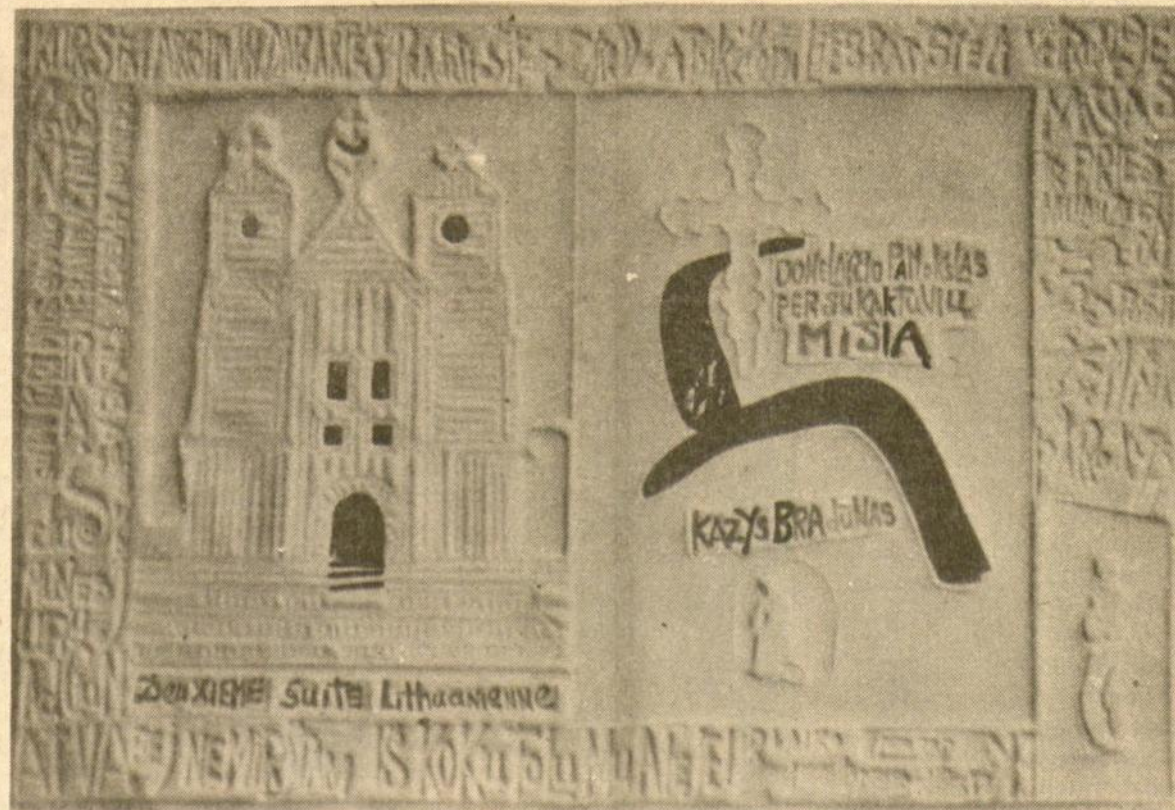
Lithuanian 227 — Lithuanian Culture (antr., ketv., penkt. nuo 12 iki 1 v. p.p.)

Aukštesnio lygio kursai aspirantams bus dėstomi šie:

Lithuanian 450 — Studies in Romanticism (pirm. nuo 6 iki 9 v.v.)

Lithuanian 465 — Topics in 20th Century Lithuanian Literature (treč. nuo 6 iki 9 v.v.)

Registracija rudeniui semestru vyksta šiuo metu. Pasikaitos prasideda ateinančią savaitę — nuo rugsėjo 21 d. Daugiau informaciją galima gauti skambinant Slavų ir baltų kalbų ir literatūrų departamentui tel. (312) 996-4411.

Pranas Gailius

Antrosios lietuviškos siuitos titulinis lapas

Naujos knygos

• **Nijolė Sadūnaitė. A RADIANCE IN THE GULAG.** The Catholic Witness of Nijolė Sadūnaitė. Translated by Rev. Casimir Pugevičius and Marian Skabeikis. Manassas, Virginia: Trinity Communications, 1987. 148 psl. Knygos kaina — 9.95 dol. Kietais viršeliais, 5.95 dol. minkštais. Gaunama „Drauge“.

Šiais metais sutinkame gražiai išleistą Nijolės Sadūnaitės atsiminimų knygą anglų kalba. Sadūnaitės atsiminimai Vakarų pasiekė dviem dalim. Abi dalis dabar į anglų kalbą išvertė Lietuvių Religinės Šalpos vedėjas kun. Kazimieras Pugevičius, o vertimą redagavo Lietuvių Religinėje Šalpoje dirbanti trečios kartos Amerikos lietuvi Marijona Skabeikienė.

Knygos anglų kalba puiki, kartkartėmis tiesiog spalvinga, kaip šioje ištraukoje;

In the Novosibirsk prison, I spent a week with three women from Petro-pavlovsk, sentenced to fifteen years for murder. When they were just barely thirteen, they had begun to engage in robbery, together with a fourteen-year-old boy. In the evening on out-of-the-way streets, they would assault lonely passers-by, maiming or even killing them, and then taking their money. They took nothing but money, of which they never found much. "After all, we have to live," they said. "We need something for booze, for butts and to get decked out." They had begun smoking at the age of ten. (p. 101)

Čia vertėjai įstengia perteikti net ir gatvės jaunuolių žargoną. Kitotvietoj tikrai taikliai išverčiamas šmaikštus Nijolės Sadūnaitės atkirtis čekistui Pileliui:

"You frighten me," I smiled. "Let everyone turn away from me. I don't need people's approval. The only thing I need is a clear conscience. As for your time of day, keep it!" (p., 47)

Knygos skaitytojas tikrai pajus tikinčiojo lietuivio gyvenimo sąlygas dabartinėje Lietuvoje. Ko jis gal nepajus, tai kad čia vieni lietuvių kankina kitus lietuvius, komunistinę visuomenę stadijami. Tam, kuris su sistema nesusipažinęs, pagelbės vertėjų pastabos. Knyga taip pat yra liudijimas, kaip elgiama su areštuotaisiais kalėjime ir Gulage: „say goodbye to Lithuania, you'll never see it again! You are in our hands, we'll do what we want with you!" (p. 62). Labai ne-jauku girdėti kagebistus, grasi-nančius psichiatrinėm ligoninėm, nes jos baisesnės už kalėjimą.

Gal viena iš įtaigusių knygogvietų yra Sadūnaitės pasakojimas, kaip ji atvežama į koncentracijos stovyklą, kuri tėra maža dalis mižiniškos vergų respublikos. Uždaryta į atitvertą traukinio skyrelį, ji išvežama. Nuo Potmos siauro ruožo traukinėliu kaliniai transportuojami per pelkes ir miškus. Paliai visą kelią, žiūrėdami pro mažyčius traukinio langelius, jie tegali matyti spygliuota viela aptvertus plotus — koncentracijos stovyklas (kareivius, sargus ir šunis), vieną po kitos, daugiau kaip dvidešimt koncentracijos stovyklų, į kurias sugrūsta ištisa Sovietų vergų respublika.

Sunkaus darbo koncentracijos stovykla moterims kalinėms pasiekia pravažiavus visas kitas koncentracijos stovyklas, surikiuotas paliai geležinkelio bėgius. Norom nenorom skaitančiam šią vietą išskyla Claude Lanzman filmo „Shoah“ apie žydų gabenimą į Auschwitzą ir kitas nacių koncentracijos stovyklas leitmotyvas — traukinys, gabenantis nekaltas aukas, pro lygią taip pat nekaltą gamtą, kuri buvo paversta į žmogaus sukurto žemiško pragaro vaizdus.

Nijolės Sadūnaitės kelionė iš Vilniaus į Mordoviją truko visą mėnesį. Koncentracijos stovykloje jau esančios moters kalinės priėmė ją su meile ir

Nijole Sadunaite

A Radiance in the Gulag

rūpestių. Čia raiskus knygoje momentas, kai viena ukrainietė kalinė ją nustebina, prieš jos lėkš-tę išdėsčiusi gėlytes Nepriklausomos Lietuvos trispalvės forma (p. 68-69).

Knyga gražiai apipavidalinta. Randame ir pluoštą Nijolės Sadūnaitės nuotraukų. Knygą galima užsisakyti tiesiogiai iš Trinity Communications leidyklos, skambinant nemokamai (800) 247-9079 (Virginijoje ir Aliaskoj gyvenantys gali skambinti 703-369-2429). Grupės, norinčios užsisakyti knygą didesniais kiekiais, gauna nuolaidas: 100 ar daugiau egzempliorių — 40%, 300 ar daugiau — 45%, 1000 ar daugiau — 50%. Knyga gaunama ir „Drauge“.

Knyga tinka įteikti pažįstamiems amerikiečiams, kurie norėtų patirti, kas dedasi dabartinėje Lietuvoje. Ta pačia proga jie susipažins su Nijole Sadūnaite, kuri yra šviesus ir simpatingas asmuo.

Chicagos teatruose

Dainų, humoro, baletų pynė

Ypatingo judrumo pastatymas Chicagoje yra „Sugar Babies“, pradėjęs eiti Candlelight Dinner Playhouse teatre, miesto pietvakariuose, 5620 South Harlem, Summit, IL. Tai skambus miuziklas, sudėstytas iš pramoginių pastatymų 1905-1930 metais, išrenkant labiau intriguojančius gabalus. Iš viso yra net 25 galalėliai, scenos, su daugeliu dainų, perpintos humoro įtarpomis ir su ypač gausiais baletų numeriais. Nėra čia kokios gilios minties, o daugiau klasikinės pramoginės formos, burlėkinių brožu, neišvengiant ir kiek riebesnių nukalbėjimų, nors jie labai ir nesokiruoja žiūrovo.

Miesto publikai vaidinimas patinka. Broadway scenoje penkerius metus. Pagal jį susuktas ir filmas. Jį sudarė Ralph G. Allen, buvęs Kennedy centro patarėjas Washingtono, dramų profesorius, daugelio knygų autorius, komedijų kūrybos specialistas. Muzika Jimmy McHugh, kuris kelių prezidentų buvo pakviestas koncertuoti Baltuosiuose rūmuose.

Aktoriai ir baletų šokėjai surinkti iš įvairių miestų, dalyvauja daugelyje pastatymų. Malcolm Rothman — Lyric operos dailininkas, vaidinęs filmuose, išėjęs studijas Southern Illinois universitete. Larry Wyatt dalyvavęs net 1,125 spektakliuose. Kyle Baker baigusi Wayne valstybinį universitetą, Gail Tanageris žinoma televizijoje, Charles Bell su magistro laipsniu iš Nebraskos universiteto, Lori Longstreth teatro studijas ėjusi Northwestern universitete, kaip ir Susan Craig bei Lisa Ackerman. Visą ansamblių scenon išvedė talentingas režisierius William Pullins, laimėjęs Jefferson premiją, bakalauro pasiekęs Bostono konservatorijoje, Lewis universiteto pagerbtas garbės daktaro titulu.

Juoz. Pr.